

TIPĂRITURI MOLDOVENEȘTI AFLATE PE TERITORIUL JUDEȚULUI DÎMBOVIȚA

CLEOPATRA IONESCU

Trecerea succesivă a cărților prin localitățile din provinciile românești, drumul parcurs de acestea în locurile locuite de români este o contribuție valoroasă a cărturarilor la făurirea și păstrarea unității naționale a poporului român. Cărțile se procurau de către cei interesați prin cumpărare, donații, schimburi, ș. a.

În primele pagini ale unui prologar din lunile ianuarie-aprilie 1625 reiese că „l-a făcut smeritul arhiepiscop Atanasie Crimca mitropolit al Sucevii și al întregii țări a Moldovei și l-a dat la sfînta mitropolie unde este hramul Sfintei Înălțări a domnului și dumnezeului și mîntuitorului nostru Isus Hristos în orașul Tîrgoviște din pămîntul Ungrovlahiei în timpul lui Radu Mihnea domnul Țării Moldovei și în zilele preaiubitului sau binecinstitorul domn Io Alexandru Mihnea domnul țării Ungrovlahiei”¹. Un exemplar din Tetraevanghelul slavon, tipărit la 22 iunie 1546 la Sibiu de către Filip moldoveanul se află la Ujgorod în U.R.S.S. După cum se vede din adnotări în secolul al XVII-lea în posesia boierului moldovean Toma Ciuplan. Un alt exemplar din cartea menționată a fost în proprietatea domnitorului Moldovei Gheorghe Ștefan (1653—1658), apoi a trecut granițele țării și în prezent se află în în Uniunea Sovietică, la Leningrad².

Un exemplar din cartea intitulată Viețile sfinților pe luna septembrie tipărită la Neamț în anul 1807, în cursul anului 1812 a fost cumpărată de Tudor ieromonahul și duhovnicul Steleanu, călugăr la Mănăstirea Steleanu din orașul Tîrgoviște, în prezent se află la Muzeul Județean Dîmbovița³.

Din însemnarea lui N. Istrate, personalitate politică a secolului al XIX-lea aflăm că Noul Testament tipărit la Bălgrad (Alba-Iulia) în anul 1648 a plecat din Transilvania și în secolul al XIX-lea se afla la

1 St. Berechet, *Picături mărunte*, Chișinău, 1924, p. 89-91; Radu Gioglovan, Mihai Oproiu, *Inscripții și Insemnări din Județul Dîmbovița*, vol. 1, Tîrgoviște, 1975, p. 76.

2 Mircea Opreșiu, *Impressum Cibinii Transylvaniae în Tîrgoviște cetate a culturii românești*, Tîrgoviște, 1974, p. 133.

3 Muzeul Județean Dîmbovița (M.J.D.), *Colecția de carte veche românească (c.v.r.)*, inv. 450/2227, *Viețile Sfinților pe luna Septembrie*, Neamț, 1807, f. 1-7.

Ropotănești județul Suceava în biblioteca autorului adnotării, iar în prezent se află la Tîrgoviște ⁴.

De asemenea sînt tipărituri, care au circulat prin toate provinciile românești. Astfel un exemplar din cartea *Adunarea pe scurt a dumnezeștilor dogme ale credinței* tipărită la Neamț în anul 1816 a plecat din Moldova a ajuns în Transilvania. După ce mai întîi a stat la Demian Detco controlorul Branului, în anul 1839 a fost cumpărată de Ioan Bartolomeu, (învățător și căpitan de gardă națională în timpul revoluției de la 1848), cu 7 sfanți și 24 parale. În condițiile înăbușirii revoluției de la 1848 în Transilvania acest posesor de carte a plecat din Brașov trecînd munții în Țara Românească împreună cu familia, stabilindu-se în localitatea Bezdead din județul Dimbovița. Printre alte bunuri luate de Ioan Bartolomeu din gospodăria sa au fost și cărțile, printre și cea menționată mai sus, pe care după se vede din însemnare a donat-o Schitului Peștera de la Obîrșia Ialomiței, județul Dimbovița, unde se află și în prezent ⁵. Pe cartea menționată sînt adnotări care menționează paza militară din apropierea localității Bran „cordoanele de la Pajura pe hotar pe muchea Văii Reci” și prezența în acest an (1849, nn) a „generalului comandant cu numele de baron de Verihart și cu Bedeus sfeșnic de curte. Cu această ocazie s-a făcut paradă mare la Bistrisă”. De asemenea sînt date referitoare la revoluția de la 1848 din Transilvania și participarea secuilor la aceasta ⁶.

Numeroase însemnări reliefează grija pentru procurarea de cărți ieșite de sub teasurile tipografiilor din Moldova. Astfel prin strădania preotului Păun, fiul preotului Andrei, duhovnicul de la Biserica din localitatea Perșinari la 24 ianuarie 1836... s-a cumpărat un Triod tipărit la Mănăstirea Neamț ⁷. La 23 aprilie 1854 Dumitrie Băjescu, episcopul Mănăstirii Stela a cumpărat pentru biblioteca personală un Apostol tipărit la Iași ⁸. Adeseori tipăriturile se cumpărau cu bani grei la care se adăugau și vite. Astfel un Minei tipărit la Neamț în anul 1831 a fost „cumpărat de popa Radu cu fiisău popa Necula în t/a/l/eri patrusute douăzeci și șapte și jumătate pe doi cai”. Actul de vînzare cumpărare s-a făcut la un tîrg „la Ispas cu leat 1834 mai 30” ⁹.

Tipăriturile de la Neamț și Iași aflate pe teritoriul județului Dimbovița au fost și sînt apreciate, avînd locul lor bine stabilit în bibliotecile mănăstirilor, bisericilor, servind și la slujele religioase, în biblioteci publice și personale. Astfel din însemnarea lui Tudor ieromonahul din anul 1812, existentă pe un exemplar din *Viețile sfinților pe lune septembrie*, tipărită la Neamț reiese că „acest Minei împreună cu *Viețile*

4 M.J.D. Colecția c.v.r., inv. 257/1469, *Noul Testament*, Bălgrad (Alba Iulia) 1648, f. 181-182; Dan Simonescu, Victor Petrescu, *Tîrgoviștea vechi centru tipografic românesc*, Tîrgoviște, 1972, p. 78.

5 Schitul Peștera, comuna Moroeni, județul Dimbovița, fondul de c.v.r., *Adunarea pe scurt a Dumnezeștilor dogme ale credinței*, Neamț, 1816, f. 304.

6 *Ibidem*.

7 Radu Gioglovan, Mihai Oproiu, *op. cit.*, nr. 179, p. 109.

8 *Idem*, nr. 487, p. 184.

9 Ilie Diaconescu, *Glasul Bisericii*, XXIV, nr. 5-6, mai-iunie 1965, p. 474, 475, *Minei pe luna februarie*, Neamț, 1831.

Sfinților este al meu¹⁰. Un exemplar din Cartea folositoare de suflet tipărită la Iași este scris „această carte este a preotului Mihail¹¹. La 22 aprilie 1836 Ghenadie rîmnicean însemna pe un exemplar din Keceragaron tipărit la Neamț în anul 1814 că „această carte este dreaptă a mea¹². În anul 1820 ieromonahul Macarie consemnează în cartea Cuvintele și Învățăturile preacuviosului părintelui nostru Efremisirul tipărită la Neamț „și această carte este a mea“. Sfintele și dumnezeieștile Liturghii ieșite de sub teascurile Episcopiei Rîmniceului în anul 1817, în anul 1826 se afla în Moldova în proprietatea „părintelui Ion duhovnicul de la Biserica Osvođenia ce-i zice lagăr în Iași“, apoi a revenit în Țara Românească și în prezent se află la Biserica Albă din municipiul Tîrgoviște¹³.

Un exemplar din Kekeragaron tipărită la Mănăstirea Neamț a plecat din Moldova, în Țara românească a ajuns în orașul Cîmpulung (Muscel) județul Argeș și în februarie 1843 după cum reiese din însemnare „este a pitarului N. F. Chirculescu“... cumpărată cu un galben împărătesc¹⁴. Mihail Diaconescu arată într-o însemnare că Psaltirea proorocului David tipărită la Iași i-a fost dăruită de preotul Lăzărescu din orașelul Podu Iloaiei în iarna anului 1918... fiind mobilizat în războiul de întregire a neamului românesc din 1916—1918¹⁵. De asemenea un anonim adnota pe un exemplar din Viețile sfinților pe luna noiembrie ieșită de sub teascurile tipografiei de la Mănăstirea Neamț îl avea din mitropolia moldovenească și i-a dăruit-o lui Constantin ce era vâtaf pe moșie¹⁶.

Dintre bibliotecile mai mari menționate în însemnări sînt cunoscute cea din „mitropolia moldovenească“ a lui Nicolae Istrate la Ropotănești, și mulți alți boieri și moșneni¹⁷. Sînt însemnări din care reiese că și tipăriturile din Moldova erau citite de diferiți cetățeni aparținînd diferitelor categorii sociale¹⁸.

Tirajul mic, prețul mare al cărților a determinat pe o serie de posesori de tipărituri să înscrie o serie de blesteme, în dorința de a nu se înstrăina, acestea constituind dovezi asupra valorii deosebite a acestora. Astfel Ion duhovnicul de la Biserica Osvođenia din Iași scrie „și cine s-ar ispiti s-o fure să fie afurisit de trei sute optsprezece părinți

10 M.J.D., Colecția c.v.r., inv. 450/2227, *Viețile Sfinților pe luna septembrie*, 1807, Neamț, f. 1-7.

11 Idem, inv. 91/1290, *Carte folositoare de suflet*, Iași, 1819, fila albă de la sfîrșitul cărții.

12 Idem, inv. 92/1291, *Augustin, episcopul Iponiei, Kleragaron*, Neamț, 1814, f. 1.

13 Biserica Albă, municipiul Tîrgoviște, fondul de c.v.r., *Sfintele și Dumnezeieștile Liturghii*, Rîmnic, 1817, f. 26-44.

14 M.J.D., Colecția de c.v.r., inv. 73/1272, *Augustin, episcopul Iponiei, Kerrararton*, Neamț, 1814, f. 4.

15 Idem, nr. 447/2087, *Psaltirea Proorocului David*, Iași, 1835, f. 10.

16 Mănăstirea Viforita, fondul c.v.r., *Viețile sfinților pe luna noiembrie*, Neamț, 1811, f. 1-23.

17 J.M.D., Colecția c.v.r., inv. 257/1469, *Novl Testament*, Bălgrad (Alba Iulia) 1648, f. 181-182; Dan Simonescu, Victor Pe'rescu, *op. cit.*, p. 78.

18 Radu Gioglovan, Mihai Onroiu, *op. cit.*, nr. 696, p. 282.

de la Nicheia¹⁹. Pe un Aghismatar tipărit la Iași în 1814 se află însemnarea preotului R. O. Ogrăzea pe care stă scris „nimeni să nu puie mina pe el fără ca să nu împlinească datoria să închine 44.444 de mă-tanii²⁰”.

În ciuda celor mai grele blesteme cărțile se furau și în urma dispariției, ctitorii, obștea sătească cumpărau cărți, pe care le donau bisericilor păgubașe.

Grija pentru cărțile tipărite la Mănăstirea Neamț reiese din mai multe însemnări. În timpul primului război mondial au fost găsite cărți printre dosarele Regimentului 22 Infanterie în timpul ocupației germane a orașului Tîrgoviște și au fost donate Bisericii Crețulescu din Tîrgoviște, de către ostașul sanitar Gheorghe Savu din localitatea Trestia județul Buzău. În exemplarele din mineile care se află la Biserica Crețulescu sînt descrise o serie de evenimente la care a fost martoră județul Dimbovița²¹.

Din studiul însemnărilor aflate pe exemplarele de cărți tipărite în Moldova se reliefează un deosebit interes al populației cu privire la aceste cărți, evidențiat prin grija de a nu se pierde, de a se lega atunci cînd erau deteriorate.

Urmărirea itinerariilor tipăriturilor din cele trei provincii românești constituie dovezi grăitoare în demonstrarea pe plan cultural a ideii de unitate națională, a neîntreruptelor legături ale românilor de pre-tutindeni.

19 Biserica Albă, Municipiul Tîrgoviște, fondul c.v.r., *Sfintele și Dumnezeștile Liturghii*, Rimnic, 1817, f. 26-44.

20 Idem, *Aghiasmatar*, Iași, 1814, fila albă de la începutul cărții.

21 Biserica Crețulescu, Municipiul Tîrgoviște, fondul c.v.r., *Minei pe luna noiembrie*, Neamț, 1845, f. 1.